

ANOTACE PŘEDNÁŠKY „VILA TUGENDHAT“ a její význam (poselství, vliv)

Akad. arch. JAN SAPÁK

Filosofická fakulta MU, pátek 14. října 2011, 14.10 -17.25

Seminář „Výběrová přednáška historická“

Přednáška je originální, speciálně postavená pro účel tohoto semináře, a při vědomí, že jde o studenty uměnověd. Je sestavena a upravena na základě a z některých oddílů několika starších přednášek o vile Tugendhat, které jsou *ad hoc* obměňovány, modifikovány, doplňovány a akcentovány, podle adresátů, jimž jsou aktuálně určeny. Pakliže autor přednášky studenty, jejich znalosti, obecnou přípravu, motivaci ani obecné vzdělání nezná, mohl tedy vycházet jen ze své přibližné znalosti a představ profilu tohoto publika.

Je nabídnut pokročilý typ přednášky.

Předpokládané znalosti auditoria respektive základní znalosti potřebné pro porozumění:

Středně pokročilý přehled o genezi architektury za posledních sto let. Znalosti vývoje a souvislostí moderního malířství, zejména francouzského moderního malířství (ale i malířství a jiných oborů výtvarného umění z okruhu De Stijl a Bauhausu) od 90. do 20. let 20. století. Alespoň základní znalosti geometrie a deskriptivní geometrie, obecných dějin 20. století, zejména hospodářských a politických dějin 20. a 30. let, dějiny hospodářské krize, napětí v československo-německých vztazích, dějiny holocaustu a nacistického režimu obecně. Dále přijdou vhod alespoň základní znalosti estetiky alespoň Sv. Augustina^{1,2}, Gilo Dorflese, Colina Rowa, Petra Rezka, Karla Teige, Mirko Nováka případně Romano Guardiniho.

Základní přehled stavu technického rozvoje na konci 20. let nebude na škodu.

Dobré bude znát pramennou literaturu zejména Le Crobusier: *Za novou architekturu* česky Praha (Rezek) 2008, dále originální texty a rozhovory Mies van der Rohe in: *Mies van der Rohe: Stavění*, Praha (Arbor Vitae) 2000. Moisés Puente: *Rozhovory s Miesem van der Rohe*, Zlín (Archa) 2010.

K originálním textům náleží ale upozornění, že číst je bez dobré znalosti kontextu, ve kterém byly vysloveny, zámlk, a symbolů (které také obsahují) a zkratek, může také vést i k nepřesnému nebo dokonce i klamnému poznání.

Struktura přednášky:

Přednáška mohla být postavena jako důkladná deskripce s přidanou analýzou díla *sui generis*. To by však mohla být promarněná příležitost. Dílo patří k nejzákladnějším poslední epochy, proto je velmi vděčným (ne-li nenahraditelným) předmětem pro ilustraci dějů, které vedly k jejímu vzniku a následně vlivu, který měla a má v bezpočtu dalších uměleckých a architektonických dějích. Lze se však alespoň zlehka dotknout i dějů mimouměleckých, obecně společenských, které jsou arci pro architekturu vždy velmi důležitě. Příběh architektury není totiž nikdy ani zdaleka dramatem jedné osoby (tvůrce).

---

¹ Karel Svoboda: *Estetika Svatého Augustina + Augustinus Aurelius: O pořádku – O učiteli*, v překladu Petra Osolsobě. Brno (Masarykova Universita) 1996

² Vhodný je seminář k estetice Sv. Augustina Prof. Petra Osolsobě na FF MU, který právě začíná

Jestliže tedy máme příležitost setkávat se s velkým dílem, které je nám nablízku, je nutné pokusit se vyjádřit, vystihnout a přiblížit jádro a podstatu toho, co znamená a v čem tkví ona univerzální velikost: Dílo je velké proto, že jeho autor se „sehnul“ pro nezákladnější (archetypální) prvky stavění, uspořádal je v novém, originálním pořádku, s využitím nových možností. Toto dílo se pak stalo poselstvím, oslovujícím a zachvacujícím dosti početné skupiny příjemců, a to postupně v nejrůznějších koutech světa, rozmanitých kulturách, různých dobách a setrvalém čase. Ověřila se tím jeho značná univerzálnost. Tyto souvislosti především budou v přednášce připomenuty, akcentovány a bude podniknut pokus o jejich vysvětlení.

- 1 Úvod: Připomenutí souvislostí a předpokladů pro správné chápání architektury
- 2 Přednáška:
  - a) Heslovitý a stručný nástin profilu tvůrce (MvdR)
  - b) Fenomenologický³ popis díla
  - c) **Stručná geneze moderní architektury v porovnání s genezí díla MvdR**
  - d) **Popis vily v jejich základních částech a akcent klíčových a principiálních prvků**
  - e) Výklad (velmi stručný) dějinných, společenských, hospodářských konsekvencí
  - f) **Trvání a kontinuita modernismu v době po vzniku VT – užití, rozvoj, metamorfóza tvárných, konstruktivních a prostorových principů a užití repertoáru jinými (následujícími) tvůrci**
  - g) Kritické připomínky k dílu
  - h) Finále ilustrující univerzálnost poselství a principů obsažených ve VT.
- 3 Závěr a **d i s k u z e**

V zájmu opravdového vzniku diskuze a jejího rozvoje je třeba **zdůraznit !!!** : To, co platí pro přednášku a šanci jejímu porozumění neplatí pro diskuzi. Pro diskuzi není nezbytně nutná znalost anotovaná jako vhodná pro porozumění výkladu. V diskuzi je vítána **každá** otázka a každý **názor**, který rozpoutá živou diskuzi. Nikdo se nemusí stydět za laický (jak se třeba domnívá) svérázný, originální, neortodoxní, kontroverzní, disonantní s předchozím výkladem, či kdoví jaký názor, pocit, zážitek. To vše je autentické a v pořádku a vhodné, ba žádoucí pro diskuzi.

Jakkoliv v samé přednášce tentokrát není místo na otázky památkové, hospodářské, mravní a veškeré další, v diskuzi mohou být uplatněny. Ovšemže ale nejvíce budou vítány otázky, polemické otázky, názory k diskusi, podněty, které se co nejlíže budou mířit do středu předestřenému tématu.

---

³ fenomenologický se myslí : jak se jeví sama,- jaká je sama o sobě - nejde o použití pojmu ve smyslu jména filosofického směru

Prameny:

Přednáška je originální vystavěná především na dlouhodobém studiu věci samé, jejím pozorováním a průzkumem a také její „fenomenologií“. Dalším prvkem poznání problémů je komparace ve více úrovních problémů, především pak opět komparace „fenomenologická“, to znamená porovnání s tím, co se v přesně vytyčených časových úsecích odehrávalo v dějích předcházejících dílu a zejména pak jaké poselství vyslalo dílo po svém vzniku, v jaké rytmu se toto poselství šířilo a jak se stalo či nestalo univerzálním.

Přestože přednáška není kompilátem, byť ani ne tvůrčím kompilátem, a metoda jejího vzniku je vším jiným než eklektickou, opírá se o rozsáhlou, ba téměř úplnou literaturu – knižní, odborných článků v časopisech, přednášek. Nejcennější pramen poznání ale přineslo vlastní porovnání a nečetné komorní diskuse s respektovanými autoritami, neznámými autoritami, ale i laiky. Z respektovaných autorit je na místě jako závažnější inspirační zdroj uvést Wolfa Tegethoffa, Kennetha Framptona, Arthura Ruela, Friedricha Achleitnera, Claire Zimmermann, Phillis Lambert, Jean Louis Cohena, Cristiana Cirici,⁴ kteří platí za znalce tématu, jako autority méně známé (ve spojení s tématem), se kterými jsem vedl rozsáhlé diskuse, si dovoluji uvést Stanislava Kolíbala⁵, Jaromíra Sirotku nebo Bedřicha Rozehnalu, Jiřího Ogrockého či Jiřího Malíka⁶.

Uvádět celou literaturu by bylo nejen nepraktické, ale do jisté míry i klamné (část literatury neměla a nemá valný význam). Základní literatura čítá asi 22 knižních titulů a více jak 180 odborných článků. Úplný seznam strukturované literatury bude uveden v chystaném knižním titulu⁷. Přesto je možno uvést několik základních prací, které měly význam zejména v úvodu studia a počátku zájmu v 70. a 80. letech:

Zdeněk Kudělka: *Vila Tugendhat*, Brno KSSPPOP 1972⁸

Peter Blake: *Mies van der Rohe-Architecture and Structured*, Middlesex (Pelican) 1963

Wolf Tegethoff: *Mies van der Rohe Villas and the Country Houses*, New York, Boston (MoMA+MIT Press) 1985

Franz Schulze: *Mies van der Rohe – A Critical Biography*. Chicago/London 1985

Fritz Neumeier, *Mies van der Rohe (Das kunstlose Wort. Gedanken zur Baukunst)*. Berlin 1986

Mies van der Rohe: *Stavění*, Praha (Arbor Vitae) 2000.

Moisés Puente: *Rozhovory s Miesem van der Rohe*, Zlín (Archa) 2010.

Za důležité je rovněž považovat články Phillipa Johnsova, Alfreda Barra, a Rusella Hitschcocka a také George Nelsona, které vyšly zejména ve 30. letech.

---

⁴ jde o volnou inspiraci nebo drobná upozornění

⁵ mezinárodně respektovaný výtvarník velmi oddaný MvdR a znalý jeho díla

⁶ malíř žijící v Torontu – rozpravy velmi starého data, leč důležité

⁷ úplný a strukturovaný soubor literatury je součástí autorské díla – chystané publikace

⁸ útlá brožurka ve které jsou důležité dva drobné postřehy

Dále jako pramen, jež je nutno zde citovat, jsou polemické články, které vyšly v letech 1931-1932 v časopise DIE FORM (Justus Bier, Grete Tugendhat, Fritz Tugendhat, Walter Riesler)

Důležitým pramenem je také přednáška Greta Tugendhat přednesená v lednu 1969 v Brně.

Byla studována i novější literatura o Ludwigu Mies van der Rohe, zejména Phyllis Lambert (Ed.) *Ludwig Mies van der Rohe in America*, New York/Montreal 2001. Tato literatura má pro konkrétní přednášku jen malý význam.

Pro přednášku nebyly převzaty žádné ucelené pasáže z žádného pramenný děl, vyjma nesporných faktů. Byly vzaty v úvahu některé ucelené věty nebo souvětí a na ně bude jako na citáty poukázáno během přednášky, bude-li to vzhledem k jejím spádu vhodné.

Jako jeden z mnoha pramenů je nutno zmínit fondy v archivech ABM, MZA, archiv VaK Brno, kantonální archiv Sankt Gallen, MoMA New York, NAP.